

INTERNET

&

SIYASET

Ergin Yıldızoğlu

Bir beyecanın ve tekno-romantizmin etkisinden kendimizi bir an kurtarıp, sosyo-ekonomik manzaranın tarif edilen "vaadedilmiş topraklara", "bir yeryüzü cennetine" ne kadar benzeyip benzemediğine soğukkanlı bir şekilde bakmakta fayda var.

Son yıllardaki teknolojik gelişmeler ve özellikle internet sözkonusu olduğunda genelde muazzam bir iyimserlik hakim. Teknolojik devrim sözcüğünün sık sık kullanılmasının yanısıra, cyberspace, "yeni zamanlar", "yeni politika" kavramlarına da sık sık rastlanıyor. Gelişmelerden adeta gözlerimiz kamaşmış gibi.

Halbuki teknolojik gelişmelerin bu şekilde hızlanması, zaman ve mekana ilişkin yerleşik ölçülerin sarsılması, insanlığın ilk defa yaşadığı bir şaşkınlık değil. Benzer bir hızlanma 19.yy'ın sonunda da yaşandı. Aspirin'in antibiyotiklerin, elektriğin aydınlanmada kullanılmaya başlanmasının toplum yaşamı, otomobil, telgraf ve telefonun İngiltere ile Amerika arasında ilk defa bir denizaltı telgraf kablosunun döşenmesinin, zaman ve mekan kavramları üzerindeki etkilerini düşünmeye çalışınız. Sonra bu gelişmelerin dünyanın geri kalanına ne kadar zamanda ve ne etkide yayıldığını, daha doğrusu hala doğru dürüst yayılmadığını, örneğin bazı salgın hastalıkların yeniden canlanmaya başladığını hatırlayınız.

Ve az sonra okuyacağınız bazı alıntılar bir de bu düşüncelerinizin ışığı altında okuyunuz.

BAŞDÖNDÜRÜCÜ DEĞİŞİM

"Multimedya, bilgi süper-otoyolları ve internet dünyamızı tanımayacak bir şekilde değiştiriyor. Elektronik ağlar insanların zaman ve mekana olan ilişkilerinde devrimci bir değişiklik yarattı ve ulusal sınırları yıktı". (D. Spender, 1995. Nattering on the Net) Devletlerin sınırlarını aşan, kontrol alanlarının dışına kaçan ve yalnızca bilgisayar belleklerinde, işlem devrelerinde, iletişim ağları içinde yaşayan ve maddesini bilgi birimlerinin oluşturduğu bir sanal uzay, "cyberspace" oluştu.

Cyberspace'de, coğrafi ve siyasi sınırlara çarpmadan, bilgi alışverişi, paşa transferi, ticaret, reklam, siyasi ve dini propaganda, bilimsel araştırma, hırsızlık, casusluk yapılabilir; bilgisayar oyunları oynanabilir, film seyredilebilir, müzik dinlenebilir, arkadaş-dost edinip, gruplar halinde toplantı (gezvelik) yapılabilir ve en "hard core" pornografik malzemelere ulaşılabilir.

Artık herkes bilgiye ulaşabiliyor,

bilgi akışı, ve ticaret demokratikleşiyor, devletler sınırlarını kontrol edemediği için zayıflıyor, ifade özgürlüğü önemli boyutlarda genişliyor. "Bu alan, hiyerarşiye, tekellere, sınırlı politik bürokrasiye, her türlü yukarıdan aşağı sisteme düşmandır... Ekonomik güç dev kitlesel kurumlardan birereye doğru kayıyor". (George Gilder, 1992, Life After Television) "Çelişkilerin olmadığı bir kapitalizm". "Kapitalizmin gelişmesinde mükemmel bilgi akışının, piyasaların mükemmel işleyişinin temelini oluşturacağı yeni bir aşama". (Bill Gates, 1995, The Road Ahead) Bu "Yeni Zamanlar'da değişim ekonomik alanla sınırlı değil. Dünyamız yeniden yapılıyor. Kitle üretimi, kitlesel tüketici, büyük şehir, 'big brother'... ulus devlet bir gerileme sürecine girmiştir". (The Marxism Today, Kasım 1988)

Bu teknolojik devrime, bilgisayarın son çözücülüğüne inanç o kadar büyüktür ki, ABD Kongresi Cumhuriyetçi Parti'nin Grup Başkanı Newt Cingirich, yoksullara, iş bulmalarını kolaylaştıracığı düşüncesiyle, bilgisayar almaları için vergi indirimi sağlamasını bile önerebilmiştir. (Computer Weekly 18 Nisan, 1996)

Bir heyecanın ve tekno-romantizmin etkisinden kendimizi bir an kurtarıp, sosyo-ekonomik manzaranın yukarıda tarif edilen "vaadedilmiş topraklara", "bir yeryüzü cennetine" ne kadar benzeyip benzemediğine soğukkanlı bir şekilde bakmakta fayda var, daha sonra hayal kırıklığına uğramamak için...

BİR DEVRİMİN TOPOĞRAFYASI

Teknolojik devrimin en önemli taşıyıcısı ve en göz kamaştırıcı, adeta

mistik bir etki yaratan cyberspace'in varoluş alanı internet. İnternetin ana bileşenlerini ise masaüstü bilgisayarları (PC ve MAC), bunları birbirine bağlayan telefon hatları ve fiber kablo ağları, bilgisayarı ağa bağlayan modem ve nihayet bu bilgisayar ağının içindeki bilgi bankaları oluşturuyor.

Teknolojik devrimin parçası olmak için bireylerin, kurumların ve bölgelerin mutlaka bu bileşenlerin hepsine birden ulaşmaları gerekir. Bu bileşenlerden bir tanesi eksikse ya da cyberspace'in standartları için uygun değilse, teknolojik devrimin trenini kaçırmak (bir önceki teknolojik devrime ait bu metafor burada yetersiz kalıyor doğal olarak) ve vaad edilmiş topraklara gidememek kolaylıkla sözkonusu olabiliyor. (Bu yazının tüm verileri ve alıntıları, Londra'da, 200 Mghz bir Pentium PC, 56K modem ile 6 saat süren internet "surfing" sonucu İngiltere, ABD, Avustralya, Fransa ve Türkiye'deki bilgi bankalarına girip çıkarak elde edilen bilgilerle yazıldı. Birçok dergiyi, elimde olmayan a s t n a r a g -

men, özellikle Net aracılığı ile ulaşarak kullandım.)

Önce en yaygın olması beklenen bileşenden, telefon hatlarından ve telekomünikasyon sektöründen ve bunlara bağlı internet hizmeti sunucularından başlayalım. 1985'de toplam olarak 15 milyar dakikaya ulaşan küresel telekomünikasyon hacmi, 1995'te 66 milyar dakikayı geçti ve artmaya devam ederek 2000 yılında 95 milyar dakikayı geçmesi bekleniyor.

Bugün dünyada yaklaşık 1.5 milyar kişi televizyon seyrediyor. Bunların sadece 200 milyonu kabloya bağlı. Dünyada yaklaşık 200 milyon bilgisayar var ve bunların 1996 yılı rakamlarına göre 30 milyonu internete bağlı. Ayrıca yaklaşık 690 milyon telefon ve 80 milyon cep telefonu var. (Le Monde Diplomatique, Nisan 1997)

Uluslararası telekomünikasyon görüşmelerinin bölgelere göre dağılımı: 1997 yılının toplam telekomünikasyon görüşmesinin yüzde 43.2'si Avrupa'dan, yüzde 30'u ABD'den ve yüzde 16.2'si Asya'dan kaynaklanmış, Latin Amerika ve Afrika'nın payı ise sırasıyla yüzde 5.7 ve yüzde 2.1.(The Economist 13 Eylül 1997)

Her 1000 kişiye düşen telefon: Gelişmiş ülkelerde en düşük oran 440 adet ile İtalya'da ve en yüksek oran 869 ile Danimarka'da. Ortalama ise 470'in üstünde. Asya Kaplanları'nda bu oranlar en düşük ve en yüksek olarak sırasıyla, Hong Kong (541) ve Güney Kore (294). Ortalama 350. Latin Amerika'da 1000 kişiye ortalama 63 telefon

düşüyor. Afrika'da ve Asya'da bu oran Mısır (10) ve Fas (10) dışında bırakıldığında, ortalama 5.1. Doğu Avrupa'da bu oranlar daha yüksek; ortalama 120 civarında. (CIA World Fact Book 1996)

İnternet hizmeti verenler (Ocak 1996): Net hizmeti sunanların sayısı ABD'de 6 milyonun üstünde. ABD'yi yaklaşık 453 bin ve 450 bin ile Almanya ve İngiltere izliyor. Japonya'da ise bu rakam çok daha düşük; 270 bin. İtalya'da sadece 74 bin net hizmeti veren nokta var. Asya Kaplanları'na geçince ortalama sayı ülke başına 15 binin biraz altında. Afrika ve Asya'ya gelince de bir çok ülkede hiç net noktası yok. Çin'de 2146 net hizmeti var. Bu rakam Mısır'da

591 ve Hindistan'da 788.

Bu manzaraya şöyle kuşbakışı bir göz atarsak; dünya nüfusunun yüzde 15'ini oluşturan zengin ülkeler; ana telefon hatlarının yaklaşık dörtte üçüne sahipler. Dünyanın yarısının henüz telefonu yok. Telefonu olanlardan da 47 ülkede hala 100 kişiye bir telefon bile düşmüyor.

1996'da internete bağlı bilgisayarların yüzde 60'ı ABD'de. Çeşitli hesaplara göre dünya nüfusunun sadece 1.5 milyarının, yaklaşık yüzde 20'sinin alış gücü Net'e bağlanmak için uygun. Bu yüzden gelişmekte olan ülkelerde, teknolojik devrime nüfusun en fazla yüzde 20'sini oluşturan okumuş orta ve üst sınıflar ulaşabiliyor.

Peki zengin ülkelerde durum nedir? Bu konuda en ayrıntılı araştırmalar ABD'de yapılmış. Microsoft'un kendi yaptığı araştırmalara göre (<http://microsoft.com>) ABD nüfusunun yüzde 43'ü hayatlarında hiç bilgisayar kullanmamış. Nüfusun yüzde 31'nin bilgisayarı var. 1996 sonunda nüfusun sadece yaklaşık yüzde 7'sinin (15.7 milyon) internet bağlantısı var. Bir araştırmaya göre Net bağlantısı olanların yarısının yıllık geliri 50 bin doların üstünde. (<http://www.ora.com.survey/users>)

Bir başka araştırmaya göre Net kullananların yüzde 25'inin geliri 75 bin doların üzerinde. Yüzde 64 ise en az üniversite mezunu. (<http://www.commerce.net>) Hane halkı gelir ve tüketimi üzerine yapılan bir araştırmanın bulguları ise şöyle: Yıllık geliri 10 bin dolar olan ailelerin yüzde 4-8'inin bilgisayarı var. Bu oran yıllık 34 bin dolarlık gelir diliminde yüzde 20-30'a ve yıllık 75 bin dolarlık dilimde ise yüzde 60-65'e yükseliyor. Ayrıca Net cinsel ayrımcılığın aynen yansıdığı bir alan. 1996 sonunda yapılan bir araştırma Net kullanıcıla-

nının sadece yüzde 30'unun kadın olduğunu gösteriyor. (Le Monde Diplomatique Mart 1997)

Buraya kadar aktardığımız veriler, teknolojik devrimin ve internetin sadece dünya nüfusunu değil, gelişmiş ülkelerde de nüfusun çok az bir kısmını etkilediğini gösteriyor. Gelişmiş ülkelerde düşük gelir dilimindekiler ve dünya nüfusunun çok büyük bir kısmı bu teknolojik devrimi sadece radyo ve TV'den izliyorlar.

DEMOKRASİ VE SERBEST REKABET

Internet etrafında oluşan mitolojilerden biri de Net'in özgür bireylerin girişimci inisiyatifi ile geliştiği doğrudur. Bu mitoloji, NET'in ilk önce bir askeri haber alma ağı olarak kurulduğunu unutmuyor. Internet ilk önce AR-RANET olarak ve 4 noktada 1969 yılında doğdu. 1975'de 100 noktaya ulaştığında Defence Communication Agency'ye devredildi. Bu 1980 National Science Foundation'da (CSNET) gelişen akademik bir networkle birleşti ve NSFNET oldu, NSFNET 1990'da özelleştirildi.

Başlangıçta devlet eliyle kurulan NET özelleştirildikten sonra hızla ticarileşmeye başladı. Bir MIT araştırmasına göre, ticari amaçlı

noktaların toplam noktalar içindeki payı 1993'teki yüzde 4.6'dan 1996'da yüzde 50'ye ulaştı. Ocak 1996'da Network Wizard tarafından yapılan bir araştırma, ticari (.com) isimlerinin akademik (.edu) ve devlet (.gov) isimlerinden çok daha fazla olduğunu ortaya çıkardı.

Bu eğilim Net'in giderek ticari işletmelerin bir etkinlik alanı haline geldiğini ve serbest bilgi alışverişinin ise hızla geri planlara düşmeye başladığını gösteriyor. Bireylerin bilgi alışverişinden yeterince faydalanmasını giderek engelleyecek olan bir diğer etken de bizzat teknoloji. Teknoloji sözkonusu olduğu noktada hem bilginin nerede olduğunu tespit etmek hem de buna ulaşmak hiyerarşik bir özellik kazanıyor. Net'e bağlananlar daha başlangıçta ISND (doğrudan bağlantı) ve modem olarak iki farklı lige ayrılıyorlar. Çok pahalı ISND bağlantısına sahip olanlar son derece hızlı ve sonuçta birim maliyet açısından daha ucuz bir şekilde bilgiye ulaşabiliyorlar. Modem sahibi olan İkinci Lig'e gelince, burada da 56K modemler çıkmasına rağmen hala 9600'le çalışanlar olduğu düşünülürse, ayrı bir klasman var. Sonra telefon hatlarının kalitesi ve kapasitesi de bir başka etken.

Ben Türkiye Net'ine girip net hizmeti veren kaç yer olduğunu bulmak için bir araştırma yapmak istedim; ancak hatların yavaşlığından dolayı vazgeçtim. Dolayısıyla Afrika'dan Net'e girmekle ABD'den girmek aynı anlama gelmiyor.

Araştırma yapmaya gelince, Altavista, Lycos, Infoseek, Net Crawler vb gibi belli başlı araştırma araçlarını kullanmadan çalışmak mümkün değil. Bu iş ister istemez belli bir seçenikle sınırlandırılması anlamına geliyor. Bir yerde günde 24 saat çalışarak Net arayan ve endeksleyen süper hızlı bir Work Satiton'un verilerine ulaşanlar, diğer taraftan 28.000K modemle ve az gelişmiş bir ülkeden Net taramaya çalışan arasında bu internet/bilgi demokrasisinden faydalanabilmek açısından büyük fark var. Bu arada abone sistemi ile çalışan kitaplık ve veri merkezlerine değinmiyorum bile.

Diğer taraftan cyberspace'de dolaşabilmek için özel bir program, "net browser" gerekiyor. Bu alanda ise esas olarak iki seçeneğiniz var; Netscape ve Microsoft Explorer. Başlangıçta browser piyasasının yüzde 85'ine sahip olan Netscape şimdi piyasa payını, dünya masaüstü bilgisayar piyasasında yaklaşık yüzde 90'lık bir egemenliğe sahip Microsoft'un browserine kaybediyor. Bu alanda da serbest rekabet ve demokrasiden bahsetmek zor.

Özetle Net adeta Vahşi Batı gibi hızla kolonileştiriliyor ve bölgeleri, şirketler tarafından mali ve teknolojik sınırlarla çevriliyor ve özel hizmete sunuluyor. Net, özgür iradelerin at koştuğu bir alan olmaktan hızla çıkıyor. Diğer taraftan şifreleme tekniklerinin gelişmesiyle birçok Fire Wall (şifre kapı) en ileri şifre kırıcıları için bile artık geçilmez hale geliyor.

"Gelişmiş ülkelerde düşük gelir dilimindekiler ve dünya nüfusunun çok büyük bir kısmı bu teknolojik devrimi sadece radyo ve televizyondan izliyorlar."

Bu koşullarda parsellenen Net'in hızla büyük şirketlerin etkisi altına girmeye başladığını görmek mümkün. Eğlence şirketleri kendi hizmet ağlarını kuruyor ve bunu Net nüfusuna sunuyorlar. Bugün küresel düzlemde dikey olarak örgütlenmiş beş büyük medya şirketinin egemenliği var. News Corp, Disney, Time Warner, Viacom ve NBC. Bunlar kendi medya imparatorluklarını Net'i de kullanmak üzere yeniden düzenliyorlar ve Net etkinliklerini arttırıyorlar. Üstelik kendi aralarında da çeşitli işbirliklerine gidiyorlar. Kısa bir süre sonra teknoloji de giderek uygun hale geldiği için net; film izlenen, müzik dinlenen, alışveriş yapılan süper bir çarşıya dönü-

şebilir kolaylıkla. Bu çarşıda birkaç kitapçı da tabii ki olur ama tüm çarşı üç-dört şirket tarafından kontrol edilebilir.

Net'de reklam vermek de giderek yaygınlaşıyor ve kendi başına ayrı bir sektör haline geliyor. Ancak net'in birim maliyet açısından en ucuz reklam alanlarını hızla bu telekomünikasyon/medya şirketleri kapatıyor ve bunların fiyatları da hızla yükseliyor. The American Libraries Association'a göre, "Ulusal bilgi altyapısı, vatandaşların haklarının güçlendirilmesi, demokratik çeşitlenme ve yaratıcı eğitim açısından sonsuz olanaklara sahip. Ancak gerçekçi olmak gerekirse, bu devlet tarafından kontrol edilmeyen medya devlerinin mülkü

olarak, onlar tarafından kâr amacına bağımlı olarak işletilecek, kültürel gereksinimler, demokratik hakların genişletilmesi ve yoksulluğun azaltılması için değil."

TEKNOLOJİK DEVRİM, DAHİLER VE TEKELLER

Giriş bölümünde değindiğim gibi, bir başka iyimser yorum da teknolojik devrimin tekellerin üstünlüklerini kırdığı, bireylerin inisiyatifine yaratıcılığına sonsuz olanak sağladığı, piyasayı demokratikleştirdiği yolunda. Ne yazık ki, gerçekleşen bu alanda da hayallere pek uymuyor. Teknolojik devrimin diğer bir bi-

BILL GATES; TİCARİ UYANIK...

1980'lerin ortalarında, bilgisayar pazarında belli sayıdaki bildiğimiz yüzlerce yıllık ticari uyanık, IBM'in yeni bir bilgisayarın piyasaya sürülmesiyle yine de burada önceki hatırlamak istiyorum; IBM yeni bir bilgisayarın piyasaya sürdüğü PC'ye benzene "operating system" ararken, Bill Gates'in MS-Dos sistemiyle katılışını ve bunu satın almak yerine, lisans anlaşmasına girmesini. Böylece her satılan PC'den MS-Dos bir lisans ücreti alıyor. IBM'in kendi imalatı, icad ettiği dinamik toplama parçalarıyla piyasadan, bu arada Intel'den satın alarak ürettiği PC, piyasada diğer şirketler tarafından kopyalanarak çoğaltılmaya başlanınca da PC piyasasında bir patlama yaşanıyor. MS-Dos'un ve Intel'in gelirleri hızla artarken, IBM kendi profesini başkalarına kaptırıyor.

Bill Gates'e gelince; IBM yeni bilgisayarı için gerekli işlem yazılımını ararken, önce Digital Research isimli şirkete başvuruyor. Ancak bu şirket IBM'le görüşmeye bile zahmet etmiyor. Bu arada Bill Gates, aslında Digital Research şirketinin malı olan CP/M işletim sisteminin bir kopyası olan bir yazılımı QDOS isimli bir şirketten satın alıyor ve ismini MS-Dos olarak değiştirip IBM'e kiraya veriyor. Görüldüğü gibi, Gates'in başansı çok özel koşullara bağlı olarak ve teknolojik bir yaratıcılıktan değil, ticari bir uyanıklıktan kaynaklanıyor.

leşeni PC. (Masaüstü bilgisayar; kişisel bilgisayar) Bu alanda piyasadaki marka bolluğuna bakarak serbest rekabetin egemen olduğunu, tekellerin gücünün kırıldığını düşünebiliriz. Ama bu hatalı bir sonuç olur.

Bir PC sözkonusu olduğunda iki parça çok önemli. Biri micro processor; ana işlem mikro yongası ve bunun diğer parçalarla ve sizinle konuşmasına olanak sağlayacak olan operating system (işletim sistemi). Burada karşımıza hemen iki dev isim çıkıyor. ABD kaynaklı Intel ve Microsoft. Intel bugün dünya micro processor piyasasına ezici bir şekilde egemen. Operating system'da da Microsoft Windows yazılımının egemenliği tartışılmaz. Bu iki piyasa bu iki devin kontrolü altında.

Kapasitesi yaklaşık her 18 ayda bir ikiye katlanan bellek mikro yongaları ve bu bağlamda yarı iletkenlerin üretimi de çok önemli. Bu alanda daha çok şirket ve daha çok ulus ismiyle karşılaşırız. Bu şirketler arasında en büyük kapasiteli (halen galiba 256 Mega bit Dram) yeni kuşak mikro yongayı imal etmek için büyük bir yarış var. Ancak araştırma geliştirme ve üretim için gerekli yatırımın boyutları, en büyük çok uluslu şirketlerin gücünü aşacak kadar büyük olduğu için bu yarışa şirketler aralarında konsorsiyumlar kurarak giriyorlar. IBM-Siemens-Toshiba işbirliğine giderken, Hitachi-Texas Instruments ortak çalışmaya başlıyor. NEC de Samsung'la bir konsorsiyum kuruyor ve AT&T'yi de bu işbirliğine dahil ediyor.

Tüm bu tekelleşme ve hatta kartelleşme eğilimlerine rağmen mitolojiler güçlenerek yaygınlaşmaya devam etti. Microsoft ve kurucusu Bill Gates'in dillere destan serveti ve yaşam hikayesi, bir girişimcinin yaratıcılığının

nasıl sıfırdan başlayarak muazzam bir imparatorluk kurmaya olanak sağladığını kanıtlamak için çok sıkça kullanılıyor. Ama sadece bir mitoloji. Çünkü Microsoft'un yükselişi bir taraftan IBM ve Digital Research şirketlerinin çok stratejik bir hatasına, diğer taraftan da Bill Gates'in kendi imalatı olmayan bir ürünü, bir mali başarıyla pazarlamasına dayanıyor. Başarının asıl kaynağı bilgisayar dehası Gates ve yaratıcılığı değil, bildiğimiz yüzlerce yıllık ticari uyanıklık.

DAHA GERÇEKÇİ BİR BAKIŞ

Eğer yazımın giriş bölümünde aktardığım gibi abartılı tespitlerle ve dar bir perspektifle, yani sadece gelişmiş ülkeleri ve yüksek gelir dilimlerini ve erkekleri düşünerek belirlemelerimizi yaparsak, bu romantizm dağıldığında ortaya kötümser bir manzara çıkar. Daha gerçekçi bir şekilde konuya yaklaşırsak ve sınırlarını ve dinamiklerini doğru tespit edebilirsek, o kadar da kötümser olmaya gerek olmadığı ortaya çıkabilir.

Teknolojik gelişmeler ve de Net ne kadar hızlı ve baş döndürücü boyutlara ulaşırlarsa ulaşsınlar, temelde ve esas olarak toplumda var olan ekonomik ve siyasal ilişkiler ve bunların yaptığı basınçlar ve ortaya koyduğu gereksinimlere göre şekilleneceklerdir. Tabii, teknolojik gelişmenin toplumsal ilişkileri de etkilemesi ve yeniden şekillendirmesi de söz konusu. Ama hareketin yönünün esas belirleyici dinamikleri toplumsal ilişkiler matrisinden kaynaklanıyor. Teknoloji nötr, tarafsız ve kendine has yaşamı olan bir şey değil.

Diğer taraftan, teknolojinin bir kere şekillenmeye başladıktan sonra kendini şekillendiren ilişkileri koruduğunu ve yeniden ürettiğini de düşündürüyor. An-

cak şimdi teknolojik devrim/değişimin henüz başındayız ve her başlangıç anı aslında önemli bir toplumsal karar anıdır.

Buraya kadar aktardıklarım esas olarak, büyük şirketlerin ve devletlerin özellikle gelişmiş ülkelerin hareketin/gelişimin yönünü belirleyici adımları atabildiğini gösteriyor. Bireylerin ne maddi ne de mali gücü bu devasa güç karşısında direnmeye ve bunu aşarak birşeyler yapmaya (çok istisnai koşullar dışında) uygun değil. (GATT Anlaşması-Uruguay Raundu sonuçlarının teknolojik devrim üzerindeki etkilerini tartışmaya yerimiz yok. Ancak, bu sonuçlar, telif hakları çerçevesinde, bilginin az gelişmiş ülkeler tarafından kopyalanarak, çalınarak kullanılmasını engellemeye yöneliktir. Sonuç olarak bilgi ve teknoloji transferi tümü ile bunu üreten gelişmiş ülkelerin kontrolünde kalacaktır. Araştırma ve geliştirme harcamalarına parası yetmeyen az gelişmiş ülkelerin bağımlı konumu sürmeye devam edecektir. İnternet bu konuda da kendiliğinden bir çözüm getiremiyor.)

Bu noktada tek çözüm demokratik kontrol mekanizmalarını, vatandaşlık ve tüketici olma haklarını harekete geçirerek bunlara uygun kurumlaşmaları oluşturmaya çalışarak, devletler, hükümetler ve büyük şirketler üzerinde baskı yapmaya çalışmak gerekir sanırım. Belki o zaman yeni teknolojinin ve Net'in sadece büyük şirketlerin arka bahçesi olmasını engellenebilir, herkesin serbestçe ticaret yapabileceği, ücretsiz bilgi alışverişi, haberleşme ve kültürel etkinlikler gerçekleştirilebileceği özgür bir alan olarak kalması sağlanabilir.